

SOSYAL BİLGİLER DERSİ BOYUTUNDA DEĞERLER EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE MEDYANIN DEĞERLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Derya ALİMCAN*
Emine ALTUNAY ŞAM**

Öz: Toplumda kabul gören, o toplumda yaşayan insanların davranışlarına yön veren kurallar bütünü değerleri oluşturmaktadır. Toplumsal huzurun sağlanabilmesi için değerler eğitimi önemlidir. Değer eğitimi küçük yaşlarda başlanmaktadır. Ailede başlayan değer eğitimi ilerleyen yıllarda okul çatısı altında verilmektedir.

Değerler toplumdaki farklılıkları göstermektedir. Bunun yanı sıra değerler zaman içerisinde de değişebilmektedir. Teknolojinin hızla ilerlemesiyle değerlerin yayılması ve değişime uğraması da hızlanmıştır. Medya araçlarının küreselleşmeyi hızlandırdığı, popüler kültürü ortaya çıkardığı, insan davranışları üzerinde çoğu zaman olumsuz etkilere yol açtığı yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.

Değer eğitimi okullarımızda sosyal bilgiler dersi kapsamında verilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında çocuklarımızı medyanın olumsuzluklarından korumak için son yıllarda seçmeli ders olarak medya okuryazarlığı dersi de okutulmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada toplumu oluşturan bireylerin karakterinin yapı taşı olan değerlerin önemi ve medyanın değerlere etkisi ile insan davranışlarını ne yönde etkilediği konusu ele alınmış, olumsuz etkiyi azaltmak için neler yapılabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Medyanın Etkisi

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi, Amasya.

** Doç. Dr. ; Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Amasya.

IMPORTANCE OF VALUES EDUCATION IN THE DIMENSION OF SOCIAL STUDIES COURSE AND EFFECTS OF MEDIA ON VALUES

Derya ALİMCAN*
Emine ALTUNAY ŞAM**

Abstract

Body of rules that direct the behaviors of people living in a specific society constitute values. To ensure peace in a society, values education is so important. Values education starts at a young age. Values education starting at family environment continues at school.

Values change from society to society. Besides this, they can change in time. With the improvement of technology, the change in values and dispersion of them has accelerated. Studies have shown that media tools have negative effects on people's behaviors, and have given birth to popular culture and have accelerated globalization.

Values education is given in the scope of social studies course at schools. Besides this, in recent years, media literacy course is given as elective course to protect children from the negative sides of media.

Within the scope of this study, importance of values which is a building stone of individuals' character, the effect of media on values and how it affects people's behavior and what can be done to decrease negative effect was dealt with.

Key words: Value, Values Education, Media Effect

Giriş

Eğitim hem formal hem informal yoldan yürütülen yaşam boyu öğrenme sürecidir. Ailede başlayan eğitim daha sonra okul çatısı altında devam etmektedir. Eğitim genel olarak "*bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla istendik değişiklikler yaratma süreci*" olarak tanımlanır (Aydın, 2009, 4). Eğitim kasıtlı kültür aktarımı sürecidir. Eğitim programları incelendiğinde kültürleme *görevi sosyal bilgiler dersi ile gerçekleştirilmektedir* (Safran, 2015, 6).

* Graduate Student; Amasya University, Amasya.

** Assoc. Prof. Dr; Amasya University, Faculty of Education, Department of Primary Education.

İlkokullarda okutulan derslerden bir tanesi de Sosyal Bilgiler dersi. Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplumu ve toplumsal sorunları öğrenmesinde, ulusal özellikleri kavramasında, vatandaşlık bilinci ve sorumluluk kazanmasında, insan ilişkilerini anlamasında etkin rol oynayan önemli bir derstir. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi şu şekilde tanımlanabilir: "Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi" (MEB, 2015).

Daha önceleri sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını kapsayan Sosyal Bilgiler dersi 2004 yılından itibaren uygulanmaya başlanan program ile psikoloji, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, uluslararası ilişkiler gibi diğer sosyal bilimleri de kapsamıştır (Ulusoy ve Gülüm, 2009, 86). 2005 yılında yapılandırıcı yaklaşıma geçilmesiyle birlikte önceki yıllarda bilişsel alana ağırlık verilen Sosyal Bilgiler dersi programında duyuşsal alanla ilgili değerlerin eğitime de önem verilmeye başlanmıştır (Baysal ve Saman, 2010, 59).

Sosyal bir varlık olan insan toplumda yaşayan diğer bireylerle etkileşim halindedir. Bireyin sahip olduğu sosyal statü, toplumun beklentileri ve sahip olunan toplumsal değerler bireylerin davranışlarının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Ailede başlayan değer eğitimi, okullarda da devam etmektedir. Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarına bakıldığında Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir (METK, 1973).

İnsanların bir arada yaşamasını sağlayan kültürel, ahlaki, toplumsal ve siyasal bir takım kurallar söz konusudur. Bu kurallar toplumdaki insanlar tarafından kabul görülür ve yaşatılır. Bu ilke ve kuralların büyük bir bölümü toplumsal değerlerden oluşmaktadır (Ulusoy ve Arslan, 2014, 6). Sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, başkasını düşünme, dürüstlük, sadakat, yiğitlik, çalışkanlık, dayanışma, alçak gönüllülük, iffet, namus, ahlakilik bilinen toplumsal değerlerdir. Değerler toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmektedir. Toplumsal değerler zaman içerisinde çeşitli değişkenlerin etkisiyle değişebilmektedir.

Toplumda birtakım sosyal problemlerin ve suçların artması, toplumsal değerlerimizde belirsizlik, akrantar arası olumsuz baskı, boşanma oranlarının artmasıyla aile yapısının zayıflaması ve medyanın olumsuz etkisi (Yazıcı, 2006, 506) belirli değerlerin bireyde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak yerleşmesi gerekliliğini düşündürmektedir. Bunun da uygulama alanı başta aile ortamları olmak üzere eğitim kurumlarıdır.

Nitekim başta Sosyal Bilgiler Dersi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi kapsamında kazandırılmaya çalışılan değerler bilişsel düzeyle sınırlı kaldığında başta medya

olmak üzere pek çok etken değerlerin davranışa dönüşmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Medyanın bireyler ve çocuklar üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla sosyal medyanın etkisi de her geçen gün artmaktadır. Medya, her türlü şiddet ve olumsuzluğu meşrulaştırmakta ve tüketici konumunda olan çocukları etkisi altına alarak pasifize etmektedir (Arslan, 1, 72).

Medyaya değerler ve bakış açıları yerleştirilmiştir. Medya, bazı yargı ve önyargılarını alıcıya bilinçli bazılarını da bilinçsizce verir. Çocukları medyanın bu olumsuzluklarından korumak, kamuoyu oluşturmadaki etkisini vurgulamak için medya okuryazarlığı dersi verilmeye başlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda medya okuryazarlığı dersi programına “Televizyonun birey ve toplumu yönlendirmedeki etkili bir iletişim aracı olma niteliğini analiz eder” kazanımının yerleştirildiği söylenebilir (Altun, 2009, 102).

Değerler ve Değer Eğitimin Önemi

Hayatımıza yön veren, davranışlarımızın şekillenmesinde rol alan değerlerin tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Türk Dil Kurumu, değeri “kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2015). Budak, değerleri “belirli bir toplumda neyin iyi, neyin kötü, doğru veya yanlış, arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğu konusundaki ortak görüşler, standartlar” olarak tanımlamıştır (Budak, 2009, 188). Tay ve Yıldırım, değerlerin toplumun sosyokültürel öğelerine anlam veren temel ölçütler olduğunu belirtmiştir (Tay ve Yıldırım, 2009, 1502). Özkan ve Soylu ise değerleri “toplumu oluşturan bireylere; iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin vb. uyulması ve uzak durulması gereken, hareket tarzlarını belirleyen, zamana göre yenilenmesi ya da farklı yargılara bürünmesi gereken yol göstericiler” olarak tanımlamıştır (Özkan ve Soylu, 2014, 1254).

Değerler toplumsal norm ve kuralları ortaya koyduğu için bir nevi toplumsal denetim aracıdır. Değerler genel olarak yüksek değerler ve araç değerler olarak ikiye ayrılır. Araç değerler bireyin çıkar ve yararıyla alakalı değerler iken, yüksek değerler daha çok toplumun menfaatini düşünen, toplumdaki bireylerin çoğunluğu tarafından ilgi ve saygı gören değerlerdir (Ulusoy ve Arslan, 2014, 3-4).

Değerler, kişinin neyi önemli gördüğüne bağlı olarak kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu bakımdan değerleri tercih etme eğilimi olarak da açıklayabiliriz. Her ne kadar değerler kişiden kişiye, toplumdan topluma farklılık gösteriyor olsa da değerler yapı, mantık ve işlev bakımından benzerlik göstermektedir (Berkant ve Sürmeli, 2013, 335).

Değerler bir toplumu ayakta tutan, toplumsal huzuru sağlayan, toplumdaki bireylere davranış örüntüsü kazandıran önemli bir role sahiptir. Sosyolojik açıdan değerler, toplumun bütün bireyleri tarafından benimsenen ve süreklilik gösteren yargılardır. Değerler toplum için önemlidir, değerlere uygun davranış sergileyen kişiler de toplumda değer kazanırlar. Eski çağlardan beri filozoflar hayatın anlamını ve insanların

varoluş sebebini sahip olunması gereken değerlere bağlamışlardır. Bu değerler zaman içerisinde farklı mekânlarda değişiklik göstermişse de hiçbir zaman önemini yitirmemiştir (Yazar, 2014, 103-107).

Değer denilince akla ahlak ve karakter kavramları da gelmektedir. Kişinin sahip olduğu değerler o kişinin ahlaki yapısını ve sahip olduğu karakterini de ortaya koymaktadır. Karakter eğitimi “değerlere bağlı olarak ahlaki özellikleri geliştirmek ve bir dizi karakter davranışlarını tamamlamak ve oluşturmak için öğrencilere yardım etmeyi tasarlayan yönergeler, planlı deneyimler ve etkinlikler olarak tanımlanır” (Johnson, 2006, 376’ten aktaran; Ay, 2014, 212). Zamanla kişide yerleşen değerler ve bu değerler sonucunda ortaya çıkan davranış biçimleri onun karakterini oluşturur. Ahlaki karakter eğitimi de zamanla kişide yerleşen, erdeme dönüşmüş değerlerin ahlaki karakter özelliklerini kazandırmasıyla mümkündür (Kaymakcan ve Meydan, 2012, 5-6). Karakter eğitiminin amacı bireylerde istenilen ahlaki davranışların kalıcı hale getirilmesi ve toplumda uygulanmasıdır. Gelecek nesillerin ideal bireyler olarak yetişebilmesi için toplumumuzdaki bireylerin değerleri içselleştirmesi, hayata geçirmesi ve gelecek kuşaklara aktarması gerektiği unutulmamalıdır (Ay, 2014, 213-222).

Değerlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Değerlerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Değerler inançlardır.
- Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
- Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler.
- Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren işleve sahiptirler.
- Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.
- Değerler değişime açık yapılardır.
- Değerler, bağlı oldukları kültürlere göre *değişebildiği gibi ait* oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir (Yazıcı, 2006, 504).

Değer kavramında olduğu gibi değer eğitiminin de tanımları kişiden kişiye değişmektedir. Genel olarak değerler eğitimi, değer kazandırma etkinliği olarak tanımlayabiliriz. Değerler eğitimi kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilmesi, kimilerine göre ise doğrudan ya da dolaylı yoldan kişilerin değerler konusundaki bilgi ve anlayışının geliştirilmesidir. Değerler eğitimi ile birey ve toplumun üyesi olan kişilere belli değerler doğrultusunda hareket etmek için gerekli beceri ve eğilimler kazandırılmaktadır (Yığıttir ve Keleş, 2011, 145).

Günümüz dünyasında çeşitli siyasi, sosyal, kültürel değişim ve gelişmeler yaşanmaktadır. Yaşanan bu değişim ve gelişmeler karşısında bireylerin etkili ve verimli iletişim kurabilmeleri, yaşanan sorunlara etik kurallara uygun bir şekilde çözüm üretebilmeleri için değer eğitimi oldukça önemlidir (Kale, 2007, 316).

Toplumun sosyo-kültürel öğelerini oluşturan değerlerdir. Toplumu anlamak, toplumsal süreçleri açıklamak için bu kültürel öğeler göz önünde bulundurulmalıdır. Toplum tarafından kabul görmüş kural ve kaideler olarak kabul edilen değerler toplumun sahip olduğu ortak düşünce ve davranış kalıplarını ortaya koyar. Toplumda güzel düşünce davranışların yaygınlaştırılması, kötü ve olumsuz davranışların iyi ve olumluya çevrilmesi değerler eğitimiyle mümkündür (Ulusoy ve Arslan, 2014, 5).

Bir toplumun geleceği donanımlı, her yönüyle iyi yetişmiş, bir takım değerlere sahip bireylere bağlıdır. Ailede başlayan bu yetiştirme süreci sonrasında okullarda devam etmektedir. Her aile toplum tarafından kabul gören değerleri çocuklarına bilinçli ya da bilinçsiz aktarmaya çalışır. Çocuk okul çağına geldiğinde belirli değerleri bireylerle kazandırmak eğitim sistemimizin en önemli görevi haline alır. Burada önemli olan hangi değerlerin, hangi yaşta ve nasıl aktarılması gerektiğidir (Berkant ve Sürmeli, 2013, 334).

Değerler eğitiminde öne çıkan iki yoldan ilki olan taklitle, benimsemeye başlayan evreyi Freud "özdeşleşme" olarak tanımlamıştır. Bu evrede çocuklar anne ve babalarını taklit etme eğilimi gösterirler. Başlarda kız çocukları daha çok annelerini, erkek çocukları ise babalarını taklit ederek yetişirken zamanla milli kahramanlar, bilim adamları, edipleri vs. benimseyerek onları örnek alırlar. İkincisi ise değerlerin sistemdeki yeridir. Siyasi-sosyal sistemimizin temelinde yer alan değerler benimsenir, bu değerler ideal olarak algılanır ve davranışlar bu değerler çerçevesinde oluşturulur (Yel ve Aladağ, 2015, 127).

İster formal yoldan ister informal yoldan verilecek olan değer eğitiminin sistem-siz ve yanlış verilmesi bireylerde mutsuzluğun ve sorunların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bir takım yanlış inanç ve davranışların kaynağı küçük yaşlarda alınan yanlış bilgi ve eğitimidir. Değer eğitiminin doğru ve etkin olarak verilememesi yanlış fikirlerin ve suçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sebeple değer eğitiminin, öğrencilere özellikle de okullarda eğitim sürecinde doğru bir şekilde çeşitli programlar aracılığıyla verilmesi gerekmektedir (Berkant ve Sürmeli, 2013, 338).

Değerler eğitiminde içselleştirme çok önemlidir. Baskı, zorlama kurulmadan çocuklara değerler kazandırılmalıdır. Günümüzde özellikle annelerin iş hayatına girmesiyle çocuklarıyla yeterince ilgilenememeleri değer eğitiminin verilmesinde ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Tek kalan çocuk vaktinin çoğunu televizyon izleyerek ve yahut internet başında geçirmektedir. Küresel tehlikenin odağına maruz kalan çocukların değer eğitiminden mahrum yetiştiği toplumda hızlı bir ahlaki çöküşün olduğu göz ardı edilmemelidir.

Değerler eğitiminde, toplumsal yapının şekillenmesinde medya kuruluşları büyük bir etkiye sahiptir. Değerler eğitimi verilirken medya kuruluşlarının uygulamalarıyla ortaya çıkan popüler kültür göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı değerler arasında tercih yapılmasını gerektirecek program ve yazılar yayınlayan televizyon ve diğer yayın organları kazandırılması arzulanan değerlerin öğrencilere kazandırılmasını güçleştirmektedirler (Yazıcı, 2006, 506).

Değer Eğitimiyle İlgili Etkinlik ve Yaklaşımlar

Okullarda öğrencilere kazandırılması gereken değerler manevi değerler, kültürel değerler, çevresel değerler, estetik değerler ve politik değerlerdir (Demircioğlu ve Demircioğlu, 2014, 272). MEB (2015), İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu incelendiğinde kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve kavramların örnek olay incelemesi, sonuç çıkarma, geri plandaki düşünceleri bulma, slogan bulma, reklam hazırlama/ poster afiş hazırlama, şiir-öykü yazma/ şarkı yapma, görsel imge oluşturma, önem sırasına koyma, başlık bulma, sınıflama, örnek verme, kendini değerlendirme, yordama yapma, bulmaca, dramatizasyon, tavsiyede bulunma, karşılaştırma, problem çözme, görüşme yapma, alan gezileri, kavram haritaları oluşturma, kanıtlama gibi etkinlikler çerçevesinde kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilmek istenen değerlerin ortak olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Programının Değerleri		
• Adil olma	• Duyarlılık	• Saygı
• Aile birliğine önem verme	• Dürüstlük	• Sevgi
• Bağımsızlık	• Estetik	• Sorumluluk
• Barış	• Hoşgörü	• Temizlik
• Bilimsellik	• Misafirperverlik	• Vatansızlık
• Çalışkanlık	• Özgürlük	• Yardımseverlik
• Dayanışma	• Sağlıklı olmaya önem verme	

Yukarıdaki tabloda yer alan değerlerin sınıf düzeylerine göre ünitelere dağılımı şu şekildedir:

4. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
1. KENDİMİ TANIYORUM	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü
2. GEÇMİŞİMİ ÖĞRENİYORUM	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanserverlik
3. YAŞADIĞIMIZ YER	Doğa sevgisi
4. ÜRETİMDEN TÜKETİME	Temizlik ve Sağlıklı olmaya önem verme
5. İYİKİ VAR	Bilimsellik
6. HEP BİRLİKTE	Yardımserverlik
7. İNSANLAR VE YÖNETİM	Bağımsızlık
8. UZAKTAKİ ARKADAŞLARIM	Misafirperverlik

5. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
1. HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM	Sorumluluk
2. ADIM ADIM TÜRKİYE	Estetik
3. BÖLGEMİZİ TANIYALIM	Doğal çevreye duyarlılık
4. ÜRETTİKLERİMİZ	Çalışkanlık
5. GERÇEKLEŞEN DÜŞLER	Akademik dürüstlük
6. TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR	Dayanışma
7. BİR ÜLKE, BİR BAYRAK	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
8. HEPİMİZİN DÜNYASI	Tarihsel mirasa duyarlılık

6. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	Bilimsellik
2. YERYÜZÜNDE YAŞAM	Doğal çevreye duyarlılık
3. İPEK YOLU'NDA TÜRKLER	Kültürel mirasa duyarlılık
4. ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	Sorumluluk
5. ÜLKEMİZ VE DÜNYA	Yardımserverlik
6. DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	Hak ve özgürlüklere saygı
7. ELEKTRONİK YÜZYIL	Çalışkanlık

7. SINIF	
ÜNİTELER	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
1. İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	Farklılıklara saygı
2. ÜLKEMİZDE NÜFUS	Vatanseverlik
3. TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	Estetik
4. EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	Dürüstlük
5. ZAMAN İÇİNDE BİLİM	Bilimsellik
6. YAŞAYAN DEMOKRASİ	Adil olma
7. ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	Barış

Değerler eğitimi, eğitim sistemimiz içinde önemli bir yere sahiptir. Temel insani değerleri geliştirmiş bireyler yetiştirmek toplum, aile ve okullarımızın temel amacıdır (Ekşi, 2003, 79). Değer eğitimi verilirken yeni yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bunlar:

1. Değer Açıklamak: Bireyin değerleri fark etmesine, karar almasına ve kararlarını başarıyla uygulamasına yardım etmektir.

2. Ahlâki Muhakeme: Ahlaki ikilem içeren hikâyeler verilerek bireyin ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır.

3. Değer Analizi: Gerçek ya da yapay bir problem karşısında dikkat, düşünce ve ayırt etmeyi gerektiren bir yaklaşımdır. Örnek olaylar ile öğrenciler ahlaki düşünme becerisi kazanırlar.

4. Gözlem Yoluyla Değer Öğretimi: Değerler yalnızca bilişsel değerlerden oluşmamaktadır. Bilişsel değerlerin yanında duyuşsal değerler de vardır. Duyuşsal değerler en iyi gözlem yoluyla öğrenilmektedir. Bu yaklaşım öğrenciyi aktif kılarak gözlem yoluyla değerleri öğrenmesini amaçlamaktadır (MEB, 2015).

Öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi, beceri, değerler ve davranışlar gelişen teknolojinin yardımıyla daha kolay kazandırılabilir. Öğretmenler fotoğraflardan, haritalardan, eğitici filmlerden, tarih ve sosyal bilgiler simülasyon programlarından, internette yararlanabilirler (Öztaş, 2015: 342). Yeni bilgi, beceri ve değertakdir duyguları kazandırılırken konular güncel olaylarla ilişkilendirilerek, etkinlikler günlük olaylara ve sonuçlarına dayandırılarak yapılmalıdır (Gedik ve Altun, 2015: 515).

İletişimin önemli vasıtalarından olan medyanın son teknolojik gelişmelerle ulaştığı nokta, medya araçlarının toplum ve bireyleri daha kolay etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Medyanın da her meslek grubu gibi topluma karşı sorumlulukları vardır. Medya araçlarının, toplumda ideal bireyler yetiştirme hedefine aykırı hareket etmemesi, toplum yararına çalışması arzu edilen bir gerekliliktir (Yazıcı, 2014: 143). Bunun yanı sıra çocuk ve gençleri medya konusunda bilinçlendirmek eğitsel bir so-

rumluluktur. Öğrencilere televizyonlarda gösterilen gerçek dışı olaylarla gerçek olayları ayırt edebilme, reklamlardaki ikna etme tekniklerini fark edebilme, gazetelerdeki bakış açılarını fark edebilme, medyanın kamuoyu oluşturmadaki etkisini görebilme gibi kitle iletişim araçlarıyla ilgili becerilerin kazandırılması da önemlidir (Gedik ve Altun, 2015: 512). Medya bilincinin verilmesi, çocuk ve gençlerde kazandırılmaya çalışılan değerlerin, davranışa dönüştürülmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Medya ve Toplum

Medya; “yazı, ses ya da görüntü aracılığıyla iletişim kurmayı sağlayan yazılı (gazete ve dergi) ve elektronik basın (radyo, televizyon, sinema ve film), internet, hypermedia, bilgisayar, video, haberleşme uydusu, frekans dağılımı, kitap, slayt, multivizyon, faks, tele-foto, radyo-foto, lifaks, telefon vb. gibi kitle iletişim araçlarının tümüne” denilmektedir (Tuncer, 2013, 8).

Medyanın temel işlevleri şunlardır:

- Bilgilendirme
- Kültürel devamlılık
- Toplumsallaştırma
- Kamuoyu yaratma
- Eğlendirme
- Eğitim
- Tanıtım’dır (Yıldırım Ankaralıgil, 2009, 34-35).

Medya araçları, gündemi belirleyerek toplumu etkilemek, insanları yönlendirmeyi başararak güç sahibi olmak istemektedir. İnsanların ve toplumların düşünce, kanaat ve değer yapılarını etkilemede etkin güç olan medya, toplumdaki insanların davranışlarını hem denetlemekte hem de yönlendirmektedir (Tuncer, 2013, 15).

Medya bireyleri etkilemenin yanında topluma da yön verebilmektedir. Toplumlara yön verebilecek güçte olan medya günümüzde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak kabul edilmektedir. Hatta zaman zaman dünya üzerinde olduğu gibi ülkemizde de kendisinden önce gelen diğer üç kuvvet üzerinde dahi etkili olabilmektedir (Şeylan, 2008, 9).

Toplumlarda gittikçe artan popüler kültür ve kitle kültürü de medya vasıtasıyla yayılmaktadır. Popüler kültür ve kitle kültürünün üretilip yayılmasında özellikle televizyon büyük rol oynamaktadır. Televizyon bireylerin davranışlarının şekillenmesinde, bilgi ve bilinç sağlamada, bireylere model sunmada dikkat çekmektedir (Erjem ve Çağlayandereli, 2006, 15-16).

◆ Derya Alimcan / Emine Altunay Şam

Toplumsal yapıyı şekillendirebilme gücüne sahip olan medya zaman zaman toplum sağlığını tehdit eden mesajlar da vermektedir. Bu mesajların çocuk ve gençler üzerinde oluşturduğu davranış, olumsuz etki ve sonuçların ele alındığı Inter Media Surverys 2002-2003 raporunda;

- Eğlence medyasının gençlerin kimlikleri üzerindeki etkisine,
- Din, aile, okul ve toplum gibi geleneksel etki kaynaklarının rolünün gittikçe azalmasına,
- Toplumsal ve sosyal başarılarından çok bireysel ve kişisel başarılarla önem vermeye başlanılmasına,
- Değer yargılarımızı oluşturan “doğru” ve “yanlış” kavramlarının birbirine karışmasına,
- Gerçekle yükselen beklentiler arasındaki boşluğun gittikçe artıyor olmasına,
- Tahammülsüzlük ve kayıtsızlığın artmasına,
- Düşünme ve üretme çabalarının yerini medya takibinin almasına değinilmiştir (Gigli, 2004 aktaran Cesur ve Paker, 2007, 109).

Medyanın Değerler Üzerindeki Etkileri

Önemli medya araçlarından biri olan gazeteler, günümüzde okuma oranları düştüğü için gündemi belirleyecek güce sahip değildir. Gazetelerde sınırlama, engelleme, uyarı işaretleri olmadığından okuyucu yayın içeriği hakkında bilgi sahibi olamamaktadır. Haberler kişilerin yaş sınırı ve eğitim durumları gözetilmeksizin sunulmaktadır. Kan içeren görseller ve argo kelimeler kullanılmaktadır. Radyolar daha çok müzik dinlemek için kullanılsa da cinsel içerikli reklamların saate bakılmaksızın yayınlanması gençlerin karşı cinse meta olarak bakmasına neden olmaktadır. Radyolardaki kitap okuma günlerinin azaldığı, spikerlerin aşağılayıcı dil kullandığı göze çarpmaktadır. İnternet eğitici yönleri ele alındığında faydaları olmasına rağmen çocuk ve gençlerin eğlence aracı olarak kullanmasından ötürü zararları daha çok hissedilmeye başlamıştır. Çocukların cinsel içerikli sitelere erişimin kolay olması ve yaş sınırının gittikçe düşmesi, çocukların internet üzerinde flört etmelerinin yaygınlaşması, yaş sınırı olan sosyal hesaplara yalan beyanlarda bulunularak hesap açılması internetin çocuklar üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Denetiminin zor olmasından dolayı toplumsal değerlere en çok zarar veren kitle iletişim aracı internettir. İnternet çocuklarda ve gençlerde bağımlılığı artırmakta, iletişimi azaltmakta ve asosyalliğin yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Yazıcı, 2014, 145-172).

Kanadalı medya uzmanı Marshall McLuhan, medya araçlarının bilgiye ulaşmamızı sağlamasının yanında bilgiyi algılamamızı, yorumlanmamızı ve kavramamızı etkilediğini dile getirmiştir. McLuhan, bu duruma algısal devrim demiştir. Ona göre çocuklar televizyon çağında amaçsız ve çabucak büyümüşlerdir. Çocukların zamanlarını

televizyon, bilgisayar karşısında geçirmesi, popüler kültürün yayılması, çıkar amacı gözeten reklamların yayılması ve aktarılmaya çalışılan olumsuz mesajlar gibi sorunlar algısal devrimin beraberinde getirdiği sorunlardır (Gedik ve Altun, 2015, 527).

Medya denildiğinde aklımıza ilk gelen kitle iletişim aracı televizyondur. Çocuk yaştaki ve ergenlik dönemindeki bireyler birçok şeyi televizyonlardan öğrenmekte ve davranış haline getirmektedir (Erdoğan & Ekşi ve Tektaş, 2012, 84). İzleme ölçümü yapan SBT' nin, Marketing Türkiye için gerçekleştirdiği Türk insanının televizyon izleme alışkanlığını ortaya koyan araştırmaya göre 2013 yılında televizyon izleme oranları artmıştır. 2011 yılında ortalama 4,42 saat televizyon izlenirken bu oran 2012 yılında 4,57 saate, 2013 yılında ise 4,81 saate yükselmiştir (Marketing Türkiye, 15 Mart 2014). RTÜK'ün 2012'de yapmış olduğu Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması bulgularına baktığımızda aşağıdaki sonuçları görmekteyiz:

- Günlük televizyon izleme oranlarına bakıldığında hafta içi %23,5 oranla 2-3 saat, hafta sonları ise %17,9 oranla 3-4 saat televizyon izlendiği görülmektedir. Hafta içi 10 saat ve üstü televizyon izleme oranı %4,7 saatken bu oran hafta sonu %5,4 saate çıkmaktadır.

- Televizyon izleme oranlarının yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında en fazla ortalamanın hafta içi 51-61 yaş ve üstünde 4,0 saat olduğu, hafta sonu 31-50 yaş arasında 4,5 saat izlenme oranı olduğu görülmektedir. 15-20 yaş aralığında hafta içi 3,4 saat izlenme oranı varken bu oran hafta sonu 4,2 saate çıkmaktadır. 21-25 yaş aralığında ise hafta içi 3,6 saat olan izlenme oranı hafta sonu 4,4 saate çıkmaktadır.

- Eğitim düzeylerine göre günlük televizyon izleme oranlarına bakıldığında hafta içi %3,8 saatle düşük eğitimlilerde televizyon izleme oranının fazla olduğu görülürken hafta sonu %4,4 saatle bu oran düşük ve yüksek eğitimlilerde aynıdır.

- Televizyon programlarının izlenme sıklıkları incelendiğinde en çok yerli dizilerin ve haberlerin takip edildiği görülmektedir. Yerli dizilere %76,7'lik oranda izliyorum cevabı verilirken haberlere %74,5 oranında izliyorum yanıtı verilmiştir.

- Katılımcılara yayınlarda rahatsız oldukları görüntüler sorulduğunda %49,3 oranında cinsel içerikli ve müstehcen görüntüler cevabı verilmiştir. Bunu %39,5 oranıyla şiddet görüntülerinden –korku, savaş, silah, kan- cevabı izlemiştir. Bunun yanında katılımcıların %16,9 oranında reklamların uzun sürmesi, sık olması ve aynı olmasından rahatsızlık duydukları görülürken aile yapısına uymayan görüntülerden, çocuk şiddetine yönelik görüntülerden, cinayet görüntülerinden ve dini istismar eden programlardan daha düşük oranlarda rahatsızlık duydukları görülmektedir.

- Katılımcılara televizyon izlemenin etkilerine dair kanaatleri sorulmuş %83,8'i dünyadaki gelişmelerin takip edilmesini sağlar ifadesine katıldığını belirtmiştir. %53,9'u aile içi ilişkileri olumlu yönde etkiler ifadesine katılmadığını belirtmiştir.

◆ Derya Alimcan / Emine Altunay Şam

%57,1'i arkadaşlar ile ilişkileri olumlu yönde etkilediğini düşünmemekte ve %52,7'si sosyal gelişimi engellediğini söylemektedir.

• Katılımcıların %61,0'i televizyon izleme alışkanlığının toplumsal şiddeti arttırdığını düşünmekte, %71,1'i insanları televizyona bağımlı hale getirdiğini ifade etmektedir. %44,9'u dil yapımızı olumlu etkilediğini düşünmezken %45,9'u kültür, örf ve adetlerin gelişmesine yardımcı olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %53,0'ü tüketimi artırıp aile ekonomisini olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

Türkiye'de çocukların medya kullanım alışkanlıkları üzerine yapılan bir başka çalışmada (RTÜK, 2013):

• Günde kaç saat televizyon izliyorsun sorusuna %33,7'si 1-2 saat arası, %32,1 2-3 saat cevabı verilmiştir. Okul dışında televizyon izleme etkinliğini ne sıklıkla yaptıkları sorusuna %43,6'sı ara sıra, %24,4'ü sıklıkla yanıtını vermiştir. Televizyonun önemi sorulduğunda %40,5'i önemli derken %39,6'sı ne önemli ne önemli değil demiştir.

• Neden televizyon izlersiniz sorusuna %38,6'sı boş vakit değerlendirmek, vakti doldurmak için cevabını vermiştir. Eğlenmek için cevabını verenlerin oranı %21,3 iken bilgi edinmek cevabını veren %18,6'dır.

• Çocuklar hafta sonları çoğunlukla %44,0 oranında 18-21 saatleri arasında televizyon izlemektedir. Hafta içi aynı saatlerde bu oran %53,1'e çıkmaktadır. %28,7'si çizgi film seyretmektedir. Bunu %15,3 ile yerli diziler takip etmektedir.

• İnternetin davranışları üzerindeki etkisi sorulduğundaysa %48,6'sı etkilenmiyorum demiştir. Televizyonun davranışlar üzerindeki etkisine %48,8'i etkilenmiyorum yanıtını vermiştir.

• Televizyonun Türkçenin kullanıma etkisine %41,8 oranında olumlu etkileniyorum denilirken %42,8'i etkilenmiyorum yanıtını vermiştir.

• İnternetin hayal gücünüzün gelişimi üzerindeki etkisi nedir sorusuna %53,3 oranında olumlu etkileniyorum cevabı verilirken radyonun hayal gücüne etkisine %72,7 oranında etkilenmiyorum yanıtı verilmiştir. Televizyonun hayal gücüne etkisini ise %54,9 oranında çocuk olumlu etkilendiğini düşünmektedir.

Yapılan çalışmadan elde edilen verilere bakıldığında çocukların medyadan olumsuz etkilenmedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Çocuklar, özellikle televizyonun davranışları üzerinde etkisi olmadığını belirtse de yapılan çalışmalar televizyonun davranışların şekillenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Televizyonun değerler ve davranışlar üzerine etkileri şunlardır:

Model Alma ve Davranışların Şekillenmesindeki Etkisi: Ülkemizde gençler özellikle yarışma programlarını, eğlence programlarını, birbirine benzeyen dizileri ve aksiyon filmlerini ilgiyle takip etmektedirler. Bu programların kişilik gelişimi ve sosyalleşme sürecinin kritik dönemlerinde olan gençlerde davranış örüntülerinin kaza-

nılması, değer ve tutumların edinilmesi, rol model edinme, taklit gibi etkilere yol açtığı söylenebilir (Erjem ve Çağlayandereli, 2006, 17).

Medyada her geçen gün artmakta olan şiddet unsuru özellikle gençlerde büyük etki yaratmaktadır. Ergenlik döneminde olan ve kendisine rol model arayışı içinde olan bireyler televizyonun etkisine kapılarak bu şiddet unsurunu da farkında olmadan içselleştirmektedir. Güneşi Beklerken adlı dizi incelendiğinde (Yavuz, 2014, 90) dizide psikolojik ve fiziksel şiddet öğelerine rastlanmaktadır. Psikolojik şiddete bağırma, hakaret, küfürle yer verilirken fiziksel şiddete dövme, kavga etme, itme, yaralama, hırpalama ve tokat atma sahneleriyle verilmektedir. Bu sahneler “sevgi, saygı, hoşgörü” gibi değerlerimizin yozlaşmasına neden olmaktadır.

Selena dizisinden orta düzeyde olumsuz etkilenen kız çocukları olurken erkek çocuklarının etkilenmediği görülmektedir. Bu durum dizide yer alan karakterlerin çoğunluğunun genç kızlardan oluşmasından kaynaklanmaktadır. Kızların elbise, makyaj gibi fiziksel görünümünü ön plana çıkartmaları kız çocuklarının ilgisini çekmektedir. Etkilenen çocuklar filmdeki bütün sihir ifadelerini ve sihir davranışlarını sınıfa taşımışlardır (Emir, 2011, 102).

Birçok dizi şiddeti adeta meşrulaştırmaktadır. Zamanla duyarsızlaşan toplumda şiddet oranları artmakta, dizilerde yer alan karakterlere benzemeye çalışan bireyler artmaktadır. Deli Yürek, Arka Sokaklar, Behzat Ç. ve Kurtlar Vadisi gibi diziler şiddeti işlemekte, suçu meşrulaştırmaktadır. Özellikle ergenlik dönemindeki gençler tarafından bu film karakterleri model alınmaktadır.

Vatandaşlık Bilincine Etkisi: Annelerin vatandaşlık algısı üzerine yapılan bir çalışmada anneler ekonomik, sosyal çevre, yazılı ve görsel basından kaynaklanan sorunlar nedeniyle çocuklarına vatandaşlık bilgisi verirken sorun yaşadıklarını söylemişlerdir. Medyanın, şiddet, kötü vatandaşlık örnekleri gösterdiği ve çocuklara iyi vatandaş olmayı gösterecek programlara yer vermediği dile getirilmiştir. Annelere göre özellikle televizyon çocuklara olumsuz örnekler sunarak Türk kültürünün özelliklerinin kaybolmasına neden olmaktadır (Ersoy, 2012, 2117). Türk kültürünün bozulmasıyla “özgürlük, vatanseverlik” gibi değerlerimiz de zarar görmektedir.

Dilin Kullanımına Etkisi: Dil topluma yaşam biçimi bakımından özgüllük kazandıran ve toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan değerler, âdetler, inançlar ve pratiklerin bir bileşkesidir. Bu nedenle hiçbir kültür dilsiz var olamaz; çünkü dil, kültürü hem kurar hem de geliştirir (Güdek, 2014, 197).

Arabacı (2012) yapmış olduğu tez çalışmasında günlük gazetelerde ve haberlerde eksilteli anlatımlar kullanıldığını ortaya koymuştur. Gazete ve haberlerde eksilteli anlatım kullanılmasının yanı sıra bazı komedi dizilerinde de dil yanlış kullanılmıştır. 15 Mart 2010 tarihinde yayınlanmaya başlayan daha sonrasında RTÜK tarafından yayından kaldırılan Türk Malı adlı dizi bunlardan biridir. Argoyu, cinselliği ve hatalı

konuşma tarzını güldürü ögesi olarak kullanan yapımlar toplumun kültürünün bozulmasına, dilinin zarar görmesine neden olmaktadır (Ceylan Apaydın, 2012, 150).

Aile Yapısına Etkisi: Evlerimizin içine rahatlıkla giren medya aile yapımızı da etkileyebilmektedir. Örneğin; Süngerbob-Kareşort adlı çizgi filmde bireysellik ön plana çıkartılmıştır. Karakterlerin çoğu yalnız yaşamakta ve evlenip aile kurmayı düşünmemektedir. Sadece Bay Yengeç Pearl adında bir balina kızın babasıdır ve Plankton bir bilgisayarla evlidir. Buradan anlaşılacağı üzere dizide aile ve evlilik anlayışı oldukça çarpıtılmakta (bir yengecin balina çocuğunun olması ve tek hücreli bir organizmanın bilgisayarla evli olması gibi) ve aile yapısının önemli olmadığı mesajı verilmeye çalışılmaktadır (Özgökel Bilis, 2011, 276).

Yasak ilişkiler, tecavüz sahneleri, cinsellik içeren sahneler gün geçtikçe ekranlarda artmaktadır. Fatma Gül'ün Suçu Ne?, Binbir Gece, Yaprak Dökümü, Aşk-ı Memnu, İffet, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Muhteşem Yüzyıl vb. diziler cinselliği, evlilik dışı ilişkileri ve tecavüz sahnelerini ekranlara taşıyarak aile yapısına zarar vermektedir (Yazıcı, 2014, 157). Süreci içerisinde bakıldığında bu tür yapıtlar nedeniyle "aile birliğine önem verme" değerimiz zarar görmektedir.

Tüketime Etkisi: Çocuklar bir ürün alırken reklamları izlemekte, markaları algılamakta ve karar verirken reklamlardan etkilenmektedirler. Marka tercihlerinin çocukların medya tüketim alışkanlıkları ile ilişkili olduğu görülmektedir (Aktaş & Özüpek ve Altuntaş, 2011, 124).

Reklam sektörünün gelişmesi, dizilerde reklam yerleştirme, ürün yerleştirme uygulamalarının artması ve çeşitli subliminal (bilinçaltı) mesajların verilmesi tüketimi de artırmaktadır. Reklamların bireyleri manipüle etme özelliği sayesinde hızla tüketim toplumu yaratılmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin satın alma davranışları üzerine yapılan bir araştırmaya göre, öğrenciler televizyon reklamlarının insanların sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkilediğine inanmaktadırlar. Öğrenciler televizyon reklamlarının bir ürün ya da hizmetin satışını artırmada, bir kurumun ya da markanın prestijini artırmada önemli rol oynadığına inanmaktadırlar. Televizyon reklamlarını bir ürünün, hizmetin ve markanın tanıtımında önemli bir araç görmektedirler (Keke, 2013, 144). Televizyon reklamları insanları tüketime sevk etmektedir. Çoğu zaman insanlar ihtiyaç gözetmeksizin tüketmekte ve tüketirken doğaya, çevreye zarar vermektedir. Tüketme eyleminin hızlı artışı "bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, sağlıklı olmaya önem verme" gibi değerlerimizin zarar görmesine neden olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Güçlü devlet olabilmenin temeli güçlü toplumlara dayanır. Toplumda demokrasi, barış, huzur, sağlıklı iletişim, güven ortamı mevcutsa, ilerlemenin temeli de atılmış olur. Bunu sağlayan, toplumu oluşturan bireylerdir. Bireylerin karakterlerinin şekillenmesinde yapı taşı rolü olan değerler, herkes tarafından kabul gören, tercih edilen

davranışlarımıza şekil veren yol göstericilerdir. Toplumun çoğunluğu tarafından arzu edilen davranışları kapsar. Sağlam karakterde bireyler yetiştirebilmek iyi bir değerler eğitiminden geçmektedir. Her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da değerlere önem verilmektedir. Bu nedenle değerler ara disiplinler şeklinde çeşitli derslerin müfredatlarına yerleştirilmiş durumdadır. İlk ve ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi değerlerin ağırlıklı olarak okutulduğu derslerin başında yer alır. Değerler eğitiminin ders programında sınıflara, tema ve ünitelere göre dağılımı sosyal bilgiler dersinin sağlam dinamik bir toplum oluşturma amacına yönelik bireyler yetiştirme ilkesine sahip eksen bir ders olduğunu göstermektedir.

Hızla değişen günümüz dünyasında bireyi olumlu olduğu kadar olumsuz yönde etkileyecek faktörler çoğalmaktadır. Kitle iletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler ve medyanın etkisiyle toplumlarda hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmakta, değerler yozlaşmakta, ahlaki çöküntüler meydana gelmektedir. Bir toplumun değerleri yoksunlaşmış ve değerlerle olan bağlar kopmuşsa toplumun ayakta durması güçleşecektir. Son zamanlarda toplumumuzda artan şiddet, saygısızlık, argo kelimelelerin kullanılması, bencillik, kurallara uymama, sigara, alkol ve madde kullanımlarının artması, hırsızlık, dolandırıcılık gibi suçların artması gençlere duyarlılık, sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, çalışkanlık gibi değerlerin kazandırılması gerekliliğini artırmaktadır (Yel ve Aladağ, 2015: 125). Sağlam karakterli bireylerden oluşan sağlıklı ve dinamik, geleceğe güvenle bakabilen bir toplum inşa etme hedefi taşıyan eğitim kurumlarında, bireylere kazandırılmaya çalışılan değerlerin, davranışların dış etkenlerden olumsuz etkilenmemesi, bunun için de bireylerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu ise devlet, resmi ve sivil toplum kuruluşları, kısaca toplumsal bir çaba ile mümkündür.

Medya (kitle iletişim) araçları başlangıçta sadece insanların haber alma ve bilgilendirme ihtiyaçlarını giderirken zamanla bireylerin inançlarını, değer yargılarını, yaşama bakış açılarını ve davranışlarını şekillendirmeye başlamıştır. Teknoloji çağında her alanda yaşanan değişiklikler toplumun değer algısında da meydana gelmektedir. Medyanın, değer algısının olumsuz yönde değişmesinde etkisi bulunmaktadır. Yıllar önce değer noksanlığı olarak ifade edebileceğimiz pek çok şey günümüzde normal karşılanır hale gelmektedir. Bu duruma medya kuruluşlarının holdinglerin bünyesinde bulunması ve kar amacı gütmemesinin neden olduğu görüşü hakimdir. Medya kuruluşları çoğu zaman toplum değerleriyle uyuşmayan ve ahlaki olmayan programlar yayınlamaktadır (Yazıcı, 2014: 143-144).

İlköğretim programımıza çocukların medyayı doğru okuyabilmesi, ülke sorunlarını görebilmesi, medyada gördüklerini akıl süzgecinden geçirebilmesi için medya okuryazarlığı dersi konulmuştur. Bu ders kapsamında öğrencilere dürüstlük, etik kurallara bağlılık, özel yaşamın gizliliğine saygı, farklılıklara saygı, sorumluluk, aile kurumuna önem verme, dayanışma, kültürel mirası yaşatma gibi değerler kazandı-

◆ Derya Alimcan / Emine Altunay Şam

rılmaya çalışılmaktadır. Bu becerilerin kazandırılması noktasında medya okuryazarı öğretmenler yetiştirmenin önemi de artmaktadır (Gençtürk ve Sarpkaya, 2015, 61).

Yapılan çalışmalar toplumumuzdaki “sevgi, saygı, hoşgörü, aile birliğine önem verme, vatanseverlik, çalışkanlık, duyarlılık, yardımseverlik” gibi değerlerin zamanla yozlaştığını ve medya kuruluşlarının değerlerin yozlaşmasında, bireylerin davranış örüntülerinin şekillenmesinde etkili olduğu bulgusunu ortaya koymaktadır. Bu durumda alınabilecek bazı önlemler şunlardır:

- Değerler eğitiminin önemi vurgulanmalı, toplumda yaşayan her bireye değer ne olduğu, toplum için ne gibi faydaları olduğu kavratılmalı ve öncelikle bu eğitim annelere-ane adaylarına verilmelidir.
- Değerler eğitimi zorunlu ders olarak okutulmalıdır. Değer eğitimi verecek olan öğretmenlerin yetiştirilmesine önem verilmelidir. Eğitim Fakültelerine değerler eğitimiyle ilgili farkındalığa sahip öğretmen adayları alınmalıdır.
- Değerler eğitiminin etkili bir şekilde verilmeye çalışıldığı okul iklimi, yönetimi, çalışanları, öğretmeni, öğrencisiyle değerlerin davranışa dönüştürüldüğü herkesin birbirine model olduğu bir ortam olmalıdır.
- Öğrencilere medya iyice tanıtılmalı, medyanın toplum üzerindeki etkileri vurgulanmalı ve öğrenciler medyanın olumsuz yanları hakkında bilinçlendirilmelidir.
- Medya okuryazarlığı dersi zorunlu ders olarak okutulmalıdır. Medya okuryazarlığı dersine giren öğretmenler doğrudan bu alanda yetiştirilmelidir.
- Değerlerin öğretimi sadece bilişsel yönden verilmemeli öğrencilerin içselleştirebileceği gibi duyuşsal ve davranışsal boyutta da kazandırma hedefine yönelik yöntem ve teknik kullanılmalıdır.
- Değerler eğitiminin sadece Sosyal Bilgiler dersinde verilecek bir eğitim olmadığı, bütün derslerde öncelikli amaç değerlerin kazandırılması olduğu unutulmamalıdır.
- Milli Eğitimde çalışan öğretmenlere değerler eğitiminin önemine ilişkin farkındalık kazandırılmalıdır.
- Aileler internet kullanımı konusunda bilinçlendirilmeli, çocukların kullanacağı bilgisayarlarda ebeveyn koruması sağlanmalı, bazı zararlı sitelere çocukların girişini engelleyecek çocuk kilidinin nasıl konulabileceği ailelere anlatılmalıdır.
- Şiddet ve cinsellik içeren online oyunlar hakkında aileler bilgilendirilmeli, çocuklarımız bulmaca, bilgi yarışmaları gibi zeka oyunlarına yönlendirilmelidir.
- Belli bir olgunluğa erişmemiş çocuklarımızın “3.sayfa haberleri olarak adlandırılan şiddet içerikli haberlerden, sağlık sayfalarında yer alan toplum ahlakını bozucu cinsel içerikli soruların yer aldığı sayfalardan, gayri ahlaki davranışların itiraf edilerek vicdan rahatlatılan dertleşme köşelerinin yer aldığı sayfalardan” uzak tutulması

bunun yerine bilimsel çalışmaların ağırlıklı olduğu, eğitici-öğretici çocuk dergilerinin okutulması sağlanmalıdır.

- Medya araçlarından kullanımı en yaygın ve etkili olan TV'de evrensel ve ulusal değerlerimizi yansıtacak ve değerlerin içselleştirilmesine katkı sağlayacak programlara daha fazla yer verilmelidir.

- Programların toplumda, iyiye, güzele üretkenliğe, barışa ve tüm değerlere ilişkin farkındalık yaratacak, bireylerin kişiliklerine katkıda bulunacak olumlu davranışları pekiştirecek düzeyde olması hususunda hassasiyetle durulmalıdır. Özgürlükler adı altında toplumsal yozlaşmaya neden olabilecek yayınların yapılması hususunda caydırıcı yasa ve yönetmelikler daha etkin biçimde uygulanmalıdır (Altunay Şam, 2015, 58).

- Reklam yapımcıları, ekranlarda sıkça yer verdikleri reklam programlarında çoğu, dostluk, nezaket, samimiyet, adalet, cömertlik ve başkalarına saygı gibi pozitif ve faydalı sosyal standartlar üzerinde davranmaya sevk etmelidir (Elden & Ulukök, 2006).

- Medyada yer alan toplum ahlakını bozan, toplumsal değerleri yozlaştıran yayınlar hakkında RTÜK denetim ve yaptırımları artırılmalıdır.

Kaynakça

AKTAŞ, H., ÖZÜPEK, M.N. ve ALTUNTAŞ, H. (2011). “Çocukların Marka Tercihleri ve Medya Tüketim Alışkanlıkları”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt:6 Sayı:4, ss: 115-125.

ALTUN, A. (2009). “Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, ss: 97-109.

ALTUNAY ŞAM, E. (2015). Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Jedus*, Sayı 4, s.47-63.

ARABACI, A. (2012). *Günlük Gazetelerin Dilinde Eksilteli Anlatımlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarına Yansıması*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

ARSLAN, H. (Year:1). “Eleştirel Medya Okuryazarlığı Kapsamında Çocuk Odaklı Haber ve Programlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 1 Sayı: 2, ss: 71-79.

AY, E. (2014). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, Pegem Akademi, Ankara.

AYDIN, A. (2009). *Sınıf Yönetimi*, Pegem Akademi, Ankara.

◆ Derya Alimcan / Emine Altunay Şam

- BAYSAL, Z.N. ve SAMAN, O. (2010). “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, Cilt:9, Sayı:34, ss: 056-069.
- BERKANT, H.G. ve SÜRMEİ, Z. (2013). “Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerleri Kazandırmada Öğretmenlerin Güçlük Yaşama Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, ss: 334-348.
- BUDAK, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- CESUR, S. ve PAKER, O. (2007). “Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış 2007, C.6 S.19, ss: 106-125.
- CEYLAN APAYDIN, Şebnem (2012). **Popüler Kültür Ürünü Olarak Yerli Durum Komedilerinin Dil Ekseninde İncelenmesi: Türk Malı Dizisi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- DEMİRCİOĞLU, İ. H. ve DEMİRCİOĞLU, E. (2014). **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- EKŞİ, H. (2003). “Temel İnsani Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt I, Sayı 1, ss: 79–96.
- ELDEN, M.ve ULUKÖK, Ö. (2006). Çocuklara Yönelik Reklamlarda Denetim ve Etik. *Küresel İletişim Dergisi*, 2, ss:1-23.
- EMİR, Ö. M. (2011). **Çocuk Programlarının 60-72 Aylık Çocuk Davranışlarına Etkileri**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar.
- ERDOĞAN, Y., EKŞİ, H. ve TEKTAŞ, A. (2012). “Medya Ve Şiddet: Mafya Dizileri Üzerine Karma Bir Araştırma”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 10, No. 23, ss: 83-116.
- ERJEM, Y. ve ÇAĞLAYANDERELİ, M. (2006). “Televizyon Ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Cilt: 30 No:1, ss: 15-30.
- ERSOY, A. F. (2012). “Annelerin Vatandaşlık Algısı, Çocuklarında Vatandaşlık Bilinci Geliştirme Uygulamaları ve Karşılaştıkları Sorunlar”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Yaz/Summer, ss: 2111-2124.
- GEDİK, H. D. ve ALTUN, A. (2015). **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- GENÇTÜRK, E. ve SARP KAYA, G. (2015). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- GÜDEK, H. U. (2014). **Dil, Kültür ve Medya İlişkisi Bağlamında Egemen Medya Diline Eleştirel Bir Bakış: 2003 Irak'ın İşgali Ya Da Amerika'nın Irak Savaşı Örneği**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, “Millî Eğitim Temel Kanunu (1973)”, 04.12.2015 tarihinde edinilmiştir.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=101, TDK (2015), 8 Ara 2015 15:30:14 GMT tarihine ait anlık görüntüsüdür.

Sosyal Bilgiler Dersi Boyutunda Değerler Eğitiminin Önemi ve Medyanın Değerler.. ♦

- <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu”, MEB (2015), 16.11.2015 tarihinde edinilmiştir.
- <http://www.rtuk.org.tr/Home/SolMenu/0#>, “Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2012”, RTÜK (2013).
- <http://www.rtuk.org.tr/Home/SolMenu/0#>, “Türkiye’de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması, 1. Çocuk ve Medya Kongresi”, RTÜK (2013).
- http://www.sbtanaliz.com/images/userfiles/file/Marketing_T%C3%BCrkiye_15.03.2014.pdf, “TV İzleme Süresi Artıyor!”, Marketing Türkiye, 2014.
- KALE, N. (2007). “Nasıl Bir Değerler Eğitimi?”, **Değerler ve Eğitimi Uluslar arası Sempozyumu**, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- KAYMAKCAN, R. ve MEYDAN, H. (2012). “Ahlaki Karakter ve Eğitimi”, **II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu**, Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezi, 16-18 Kasım, İstanbul.
- KEKE, M. E. (2013). **Televizyon Reklamlarının Ortaöğretim Öğrencilerinin Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi**, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÖZGÖKBEL BİLİS, P. (2011). **Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÖZKAN, R. ve SOYLU, A. (2014). “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İl Örneği)”, **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014**, p. 1253-1265, Ankara-Turkey.
- ÖZTAŞ, S. (2015). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- SAFRAN, M. (2015). **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- ŞEYLAN, S. (2008). **Medya Okuryazarlığı Ders Uygulamalarında Dünya Üzerinde Görülen Aksaklıklar**, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- TAY, B. ve YILDIRIM, K. (2009). “Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, ss: 1499-1542.
- TUNCER, A. (2013). **Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Medya Okur-Yazarlık Düzeyleri (İzmir Örnekleme)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- ULUSOY, K. ve ARSLAN, A. (2014). **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- ULUSOY, K. ve GÜLÜM, K. (2009). “Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları”, **Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, ss: 85-99.

◆ Derya Alimcan / Emine Altunay Şam

- YAVUZ, S. (2014). **Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları ve Medya Metinleri Aracılığıyla Sunumu: Güneşi Beklerken Dizi Filmdeki Şiddet Olgusunun İçerik Analizi Yöntemi İle Belirlenmesi**, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- YAZAR, T. (2014). **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- YAZICI, K. (2006). “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”. **TÜBAR-XIX-/2006-Bahar**.
- YAZICI, K. (2014). **Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- YEL, S. ve ALADAĞ, S. (2015). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Akademi, Ankara.
- YILDIRIM ANKARALIGİL, S. (2009). **İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- YİĞİTTİR, S. ve KELEŞ, H. (2011). “Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri”, **Millî Eğitim**, Sayı: 189.